

FORMÁLNA DIMENZIA FIŠKÁLNEJ DECENTRALIZÁCIE V KONTEXTE VERTIKÁLNEJ FIŠKÁLNEJ NEROVNOVÁHY A FINANČNEJ AUTONÓMIE Miestnych samospráv Slovenskej republiky

Lenka Maličká*

Abstract

Formal Dimension of Fiscal Decentralization in the Context of Vertical Fiscal Imbalance and Financial Autonomy of Municipalities in Slovakia

An increase in municipal financial autonomy in Slovakia in connection with the fiscal decentralization during the monitored period 2000–2016 is observable after its implementation (2005) with a certain derogation in the period of the financial crisis (2009). The aim of the paper is to point out its formal increase through vertical fiscal imbalance. It is caused by the dominant position of shared tax revenues in the municipal budgets. Dumitrescu-Hurlin Panel Granger Causality test confirms a relationship between municipal financial autonomy and vertical fiscal imbalance, which points to a transfer dependency of municipalities on central government. Using the cross-correlation, the expected inverse relation between analysed categories is confirmed in the current period. Statistically significant positive correlation coefficients in the case of lag order point to important timing focusing on the period of implementation of reforms and certain economic effects, e.g., financial crisis and economic recovery.

Keywords: fiscal decentralization, municipality, financial autonomy, vertical fiscal imbalance

JEL Classification: H71, H72, H77

Úvod

Fiškálna decentralizácia (ďalej len FD) je zvyčajne definovaná ako presun kompetencií a zodpovednosti za zabezpečovanie určitého rozsahu verejných statkov na subnacionálne vládne úrovne, pričom nezávislé výdavkové rozhodnutia týchto vládnych úrovní by mali byť sprevádzané nezávislými príjmovými rozhodnutiami (Bodman a kol., 2009, s. 2). Z tohto pohľadu prináša FD posilnenie finančnej autonómie nižších vládnych úrovní s ohľadom na politické a socio-ekonomické ciele príslušnej krajiny (Musgrave, 1959). Bordignon a kol. (2013) s odstupom času uvádzajú, že empirická literatúra len zriedkakedy potvrdzuje dosahovanie ekonomických prínosov FD (ako sú rast efektívnosti, kvality služieb). Hart a Welham (2016) vidia problém v určení optimálnej miery FD, pričom ako uvádzajú Oates (1999) a Ebel a Yilmaz (2002), úspech FD je podmienený simultánnym presunom zodpovednosti a právomocí v oblasti získavania zdrojov. Nižňanský a kol. (2014, s. 51) považujú FD za kľúčový predpoklad úspechu procesu decentralizácie vo

* Lenka Maličká (lenka.malicka@tuke.sk), Technická univerzita v Košiciach, Ekonomická fakulta. Článok vznikol za podpory projektu VEGA 1/0559/16.

verejnej správe. Podľa nich je cieľom FD znížiť kontrolu centrálnej vlády nad celkovými verejnými príjmami a výdavkami a dosiahnuť previazanosť miestnych samospráv s tvorbou a využívaním zdrojov.

V postkomunistických krajinách, vrátane Slovenskej republiky (SR), sa tendencie k decentralizácii oneskorili a prakticky nadobudli na význame až v prvej dekáde 21. storočia. Neadekvátny presun zodpovednosti vo vzťahu k právomociam v získavaní zdrojov sa stal často prekážkou úspechu FD v týchto krajinách. V konečnom dôsledku sa finančná autonómia nižších vládnych úrovní zvýšila len formálne. V mnohých prípadoch sa prehĺbila vertikálna fiškálna nerovnováha a transferová schéma medzi vládnyimi úrovňami nadobudla charakter transferovej závislosti nižších vládnych úrovní na centrálnej.

Cieľom príspevku je predostrieť vedeckej verejnosti dimenzie a limity FD v podmienkach SR a jej dopad na financovanie miestnych samospráv, s akcentom na obdobie rokov bezprostredne po jej implementácii až po súčasnosť. Príspevok poukazuje na disproporčný vývoj vlastných daňových príjmov v porovnaní s vývojom príjmov z podielových daní a kvantifikuje vertikálnu fiškálnu nerovnováhu. Prostredníctvom párového Dumitrescuovej-Hurlinového panelového testu Grangerovej kauzality je overovaný vzťah medzi finančnou autonómiou miestnych samospráv SR a vertikálnou fiškálnou nerovnováhou. Cieľom je poukázať na spôsob financovania úloh zabezpečovaných miestnymi samosprávami SR. Krížové korelácie sú kvantifikované za účelom overenia predpokladaného inverzného vzťahu medzi uvažovanými ukazovateľmi.

Prvá časť článku je venovaná charakteristike základných pojmov podľa dostupnej teoretickej aj empirickej literatúry. Druhá časť tvorí exkurz procesom FD v SR. Tretia časť obsahuje metodológiu výskumu a charakter údajov. Štvrtá časť prezentuje výsledky výskumu a diskusiu.

1. Fiškálna decentralizácia, vertikálna fiškálna nerovnováha a finančná autonómia

Hlavné argumenty, ktoré zahraničná vedecká proveniencia uvádza v prospech FD, sú nasledovné: je vhodná, ak je priestorová heterogenita preferencií obyvateľstva vysoká (Tullock, 1969; Oates, 1972), blízkosť lokálnej vlády k ľuďom zabezpečuje spravidla vyššiu elasticitu ku geografickým a individuálnym preferenciám obyvateľstva v porovnaní s centrálnou vládou (Jackson a Brown, 2003) a priame prepojenie úžitku z lokálnych verejných statkov vzhľadom k ich nákladom (Buchanan, 1965). O neekonomických prínosoch, ako je demokratizácia verejnej správy, uplatňovanie princípů subsidiarity, sa zmieňujú napr. Boex a kol. (2004). Iná časť súvisiacej vedeckej literatúry formuluje určité nedostatky FD: neschopnosť menších lokálnych jednotiek vlád dosahovať úspory z rozsahu, úspory zo sortimentu a absorbovať externality spôsobené poskytovaním verejných statkov alebo daňovou politikou (Tanzi, 1996), náchylnosť lokálnych vlád na korupciu (Triesman, 2007; Tanzi, 1996, 2000; Prud'homme, 1994), neprofesionálna lokálna byrokracia (Provazníková, 2015), nadmerný presun kompetencií na lokálne vlády (Aristovnik, 2012; Rodríguez-Pose a Gill, 2003), malá veľkosť fiškálnych jednotiek a ich priestorové rozloženie, ktoré je skôr výsledkom historických

a politických okolností, ako ekonomických možností krajiny (Boex a kol., 2004; Provazníková, 2015).

Vo viacúrovňovom fiškálnom systéme (t. j. decentralizovanom fiškálnom systéme, ktorému odpovedá pojem fiškálny federalizmus) má centrálna vládna úroveň spravidla lepší prístup k objemu zdrojov ako nižšie vládne úrovne. Tie majú zároveň relatívne rozsiahlejšie výdavkové kompetencie v porovnaní s centrálnou vládou úrovňou. Tento stav Sharma (2007, s. 7) označuje pojmom vertikálna fiškálna asymetria (z angl. vertical fiscal asymmetry, ďalej len VFA), resp. príjmo-výdavková asymetria. Ak centrálna vládna úroveň získava väčší objem príjmov, ako potrebuje k plneniu svojich úloh, a poskytuje tieto prostriedky nižším vládnym úrovňam, hovoríme o vertikálnej fiškálnej nerovnováhe (z angl. vertical fiscal imbalance, ďalej len VFI) (Jílek, 2008, s. 109). Pojem VFI sa často zamieňa s tzv. vertikálnou fiškálnou medzerou (z angl. vertical fiscal gap, ďalej len VFG), Boadway a Tremblay (2006) a na nich nadväzujúci Sharma (2007, 2012) však podávajú vysvetlenie o rozdielnej náplni týchto dvoch pojmov. Za VFG označujú optimálne množstvo transferov, ktoré by mali byť presunuté z centrálnej vládnej úrovne do rozpočtov nižších vládných úrovní. VFI predstavuje množstvo presunutých transferov určené politickým rozhodnutím.

Eyraud a Lusinyan (2013) argumentujú, že VFI vzniká v prípade, keď v rámci decentralizácie devolúcia výdavkovej zodpovednosti (kompetencií) neodpovedá devolúcii právomocí v oblasti príjmov. Bordignon a kol. (2013) považujú nesúlad medzi vlastnými príjmami a výdavkami nižších vládných úrovní (čiže jednu z potenciálnych bariér úspešnej implementácie FD) za prvoradý problém spôsobujúci nadmernú VFI. Určitý nesúlad medzi príjmami a výdavkami nižších vládných úrovní je nevyhnutelný a prípustný (Martinez-Vazquez, 2008). V určitých prípadoch je dokonca žiaduci, pretože centrálna vláda si takto ponecháva možnosť kontroly (Boadway, 2005). Eyraud a Lusinyan (2013, s. 5) radia medzi negatívne stránky VFI najmä riziká spojené s využívaním spoločných zdrojov (z angl. common pool effect), ďalej očakávanie pomoci od centrálnej vládnej úrovne v prípade externých šokov, „zmäkčovanie“ rozpočtového obmedzenia (z angl. softening budget constraints), vyčerpanie účelovo viazaných transferov aj v prípade, že okolnosti čerpania takéhoto transferu si to už nevyžadujú (projekt je možné odfinancovať aj lacnejšie, ako je objem transferu) alebo mucholapkový efekt (z angl. flypaper effect). Za prínosy VFI považujú fiškálne vyrovnanie a redistribúciu, internalizáciu externalít, stabilizáciu v prípade šokov a prevenciu proti migrácii.

Ako uvádza napr. aj Beer-Tóth (2007, s. 29), FD je často spájaná s rastom finančnej autonómie (ďalej len FA) nižších vládných úrovní. Vzťah medzi FA a VFI vnímajú empirické štúdie spravidla skôr intuitívne. Štúdie, zaoberajúce sa priamym prepojením FA a VFI, sa objavujú sporadicky. Asensio (2006) analyzuje FA argentínskych municipalít a ich transferovú závislosť tak, že transferovú závislosť meria ako VFI. Podľa neho je vzťah medzi FA a VFI inverzný. Navyše ide o vzťah komplementarity (ich súčet je 1). Podľa neho je v zaostalejších provinciách FA miestnych samospráv nižšia v porovnaní s vyspelejšími časťami krajiny a VFI je naopak vyššia. Cevik (2014) sa zaoberá

(s využitím dynamického GMM modelu) determinantami VFI. VFI považuje za ukazovateľ transferovej závislosti municipalít na centrálnej vláde (podobne ako Asensio, 2006) v postkomunistickej krajine Moldavsko. Uvádza, že FD sprevádzaná širokou VFI, čiže financovaná zo spoločných zdrojov, zhoršuje fiškálne správanie sa jednotiek nižších vládnych úrovní. Yesigat (2016) považuje fiškálnu nerovnováhu za dôvod erózie FA nižších vládnych úrovní v rozvíjajúcich sa ekonomikách. Sow a Razafigmahefa (2017) uvádzajú, že ak lokálne vlády financujú svoje výdavky z vlastných príjmov (sú viac finančne autonómne), sú motivované správať sa zodpovedne. Beer-Tóth (2007) uvádza, že lokálna autonómia nemá zmysel, kým lokálne vlády neovládajú adekvátne finančné zdroje. Práve z hľadiska komponentu príjmovej autonómie definuje lokálnu finančnú autonómiu ako právo a schopnosť lokálnych vlád determinovať pôvod a objem finančných zdrojov, mieru prispievania rôznych skupín príjemcov do spoločných zdrojov a spôsob akým sa spoločné zdroje používajú.

2. Exkurz procesom fiškálnej decentralizácie v Slovenskej republike

O existencii miestnej samosprávy v SR možno hovoriť po páde totalitného režimu, keď sa základnou legislatívou miestnej samosprávy v SR stal zákon Slovenskej národnej rady č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. V súvislosti s možnosťou decentralizácie je významný §5 ods. (1) zákona, ktorý hovorí, že na obec možno zákonom preniesť niektoré úlohy štátnej správy, ak je ich plnenie týmto spôsobom racionálnejšie a efektívnejšie. S prenesením úloh na obec štát poskytne obci potrebné finančné a iné materiálne prostriedky. Vznik samostatnej SR (1993) vyvolal potrebu koncipovať orgány na centrálnej vládnej úrovni, čo v určitej miere odklonilo pozornosť odbornej verejnosti od možností, ktoré ponúkala decentralizácia. V roku 1996 vznikajú prvé publikácie, ktoré majú slúžiť ako východisko pre ďalšie koncepčné práce zamerané na inovácie finančného systému územných samospráv v súvislosti s decentralizáciou. V súvislosti s prípravou konferencie Svetovej banky na tému finančnej decentralizácie na Slovensku vydáva Berčík (1998) dokumentáciu vývoja financovania miestnych samospráv SR od roku 1991, Thurzo (1999) edituje dokument z konferencie Národné fórum k fiškálnej decentralizácii pod záštitou Iniciatívy pre fiškálnu decentralizáciu v strednej a východnej Európe (angl. The Fiscal Decentralization Initiative for Central and Eastern Europe, FDI-CEE). Vláda SR sa zaviazala uznesením č. 788 z 18. novembra 1999 k programovému vyhláseniu vlády okrem iného aj modernizovať fungovanie demokratického štátu. Koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy bola verejnosti predstretá vo februári 2001 (Úrad vlády SR, 2001). Zásadnou zmenou v štruktúre verejnej správy SR, a predovšetkým v územnej samospráve, bol vznik vyšších územných celkov (zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov). Tie začali fungovať od 1. 1. 2002. Kompetenčný zákon (zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky) ustanovil územnej samospráve SR pôsobnosti (prenesené a originálne), čo významne ovplyvnilo výdavkovú stranu rozpočtov územných samospráv SR. Neupravoval však príjmovú stranu ich rozpočtov, čo bolo legislatívne ošetrené až následne.

Došlo k dočasnému oddeleniu decentralizácie príjmov a výdavkov, čo sa v súvisiacej ekonomickej literatúre považuje za ohrozenie úspešnej implementácie FD (napr. Ebel a Yilmaz, 2002; Rodríguez-Pose a Gill, 2003; Nižňanský a kol., 2014). V období rokov 2002–2004 boli v SR kompetencie územných samospráv financované prevažne z tzv. decentralizačnej dotácie (Maličká, 2017). Reformné procesy vo verejnom sektore napredovali. V roku 2003 sa pripravila štvrtá daňová reforma v histórii SR (predošlé boli realizované v rokoch 1927, 1952 a 1992, Bánociová, 2013). Na ňu nadväzovalo niekoľko právnych noriem, ktoré upravujú právomoci a pravidlá územných samospráv v tvorbe zdrojov (najmä daňových) a určujú pravidlá hospodárenia územnej samosprávy. Zákon č. 564/2004 Z. z. o rozpočtovom určení výnosu dane z príjmov územnej samospráve určil, že obce dostanú 70,3 % výnosu z podielovej dane, ktorou sa stala daň z príjmov fyzických osôb (ďalej len DPFO), vyššie územné celky dostanú 23,5 % a 6,2 % ostane v štátnom rozpočte. Nariadenie vlády SR č. 668/2004 Z. z. o rozdeľovaní výnosu dane z príjmov územnej samospráve určilo kritéria, podľa ktorých sa bude výnos z podielovej dane ďalej deliť medzi jednotlivé obce a vyššie územné celky. Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady ustanovil miestne dane a miestny poplatok. Pravidlá hospodárenia územnej samosprávy upravil zákon č. 583/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy. Tieto kroky odpovedajú FD, a preto je rok 2005 (keď uvedené právne normy nadobudli účinnosť) označovaný ako rok implementácie FD v SR. Zdanlivý úspech FD v kontexte napĺňania jej hlavných cieľov (rast FA územných samospráv, zvýšenie efektívnosti hospodárenia apod., ako uvádza napr. Nižňanský a kol., 2014) bol umocnený prebiehajúcou ekonomickou expanziou. Daňové príjmy územných samospráv rástli, pretože rástol výnos z podielovej dane a rástol výnos dane z nehnuteľností. Podľa Podnikateľskej aliancie Slovenska (2017) vzrástli priemerné sadzby daní z nehnuteľností najprudšie medzi rokmi 2004 a 2005 (išlo o zdvojnásobenie daňových sadzieb), keď mohli samosprávy prvýkrát slobodne rozhodnúť o ich výške. Žičlivé obdobie zmenilo v rokoch 2008–2009 svoju tvár a ako uvádza Morvay a kol. (2010): „... na prelome rokov 2008 a 2009 bola slovenská ekonomika zobudená z očakávaní ďalšieho bezproblémového vývoja svetovou hospodárskou krízou...“. Výpadky na daniach z príjmov zasiahli rozpočty všetkých vládnych úrovní. Napriek tomu, a aj vďaka tomu, došlo v priebehu rokov 2012–2016 k zákonnej úprave podielov podielovej dane. Podiel územných samospráv sa v roku 2012 redukoval z 93,8 % na 87,3 % v prospech štátneho rozpočtu a tento stav pretrvával aj v roku 2013 (Maličká, 2017). Až po oživení ekonomiky (rok 2013, podľa Morvaya a kol., 2014, s. 21) sa podiel územných samospráv na podielovej dani zvýšil na 88,9 % v roku 2014, 95 % v roku 2015 a na 100 % v roku 2016 (Maličká, 2017). V júni 2017 bola Inštitútom finančnej politiky SR, zriadeného ako analytický útvar Ministerstva financií SR, zverejnená štúdia možnosti zníženia neefektívnosti poskytovania verejných statkov v dôsledku fragmentovanej sídelnej štruktúry v SR (Čerňenko a kol., 2017). Autori uvádzajú, že malé obce majú nedostatočnú kapacitu zabezpečovania všetkých svojich kompetencií. V tejto súvislosti je nutné pripomenúť, že zápasia aj s nedostatočnou daňovou základňou. A ak sa na príjmy z podielovej dane nazerá ako na „kvázi dotácie“ (viď Neubauerová,

2003), sú v podstate transferovo závislé na centrálnej vládnej úrovni. Aj keď je prítomnosť medziúrovňových transferov nevyhnutná (ako pripúšťa napr. Oates, 1999 alebo Ebel a Yilmaz, 2002), formálny presun daňovej právomoci na nižšie vládne úrovne neumožňuje zvyšovať FA územných samospráv a znižovať ich transferovú závislosť na centrálnej vládnej úrovni. O formálnom presune je možné hovoriť v dôsledku toho, že v SR nastal v niektorých prípadoch (malé obce) stav, že hlavná časť daňových príjmov má charakter „kvázi dotácie“, pretože v prípade podielovej dane DPFO nemajú územné samosprávy SR možnosť určovať daňovú sadzbu alebo daňovú základňu (o stupňoch daňovej právomoci pojednáva napr. aj OECD, 1999). DPFO má v podstate okrem solidaristickej aj vyrovnávací charakter v zmysle horizontálneho finančného vyrovnávania. Čo sa týka ďalšieho významného daňového príjmu miestnych samospráv SR, obmedzená daňová základňa dane z nehnuteľností neumožňuje malým obciam manipulovať s týmto nástrojom v zmysle ovplyvňovania socioekonomického vývoja v obci (v tomto kontexte je na zamyslenie obec Príkra v okrese Svidník, ktorá má sedem obyvateľov, ide o najmenšiu obec v SR). V SR je v súčasnosti približne 66 % obcí s počtom obyvateľov menším ako 1 000, priemerný počet obyvateľov na obec je 1 877 (údaje za rok 2016, Štatistický úrad 2016a, 2016b). Fragmentovaná sídelná štruktúra je problémom aj napr. v susednej Českej republike alebo Maďarsku. Problém veľkého počtu malých obcí sústreďuje pozornosť na stanovenie optimálnej veľkosti jednotky nižšej vládnej úrovne, ktorý niektoré vyspelé európske krajiny riešili. Podľa Hamiltona (1999, s. 20) došlo v industrializovaných krajinách Európy k výraznej redukcii počtu municipalít. Švédsko zredukovalo v období rokov 1950–1980 počet municipalít zásahom centrálnej vlády z 2 500 na menej ako 300, Nemecko v období rokov 1967–1982 z približne 24 000 na 3 400. Dánsko počas troch vln amalgamácie (v rokoch 1958, 1970, 2005) zredukovalo počet municipalít z 1 386 na 98 (Klimovský, 2009, s. 192).

3. Metódy výskumu a údaje

Zdrojom údajov použitých vo výskume je DataCentrum zriadené Ministerstvom financií SR. Údaje z miestnych rozpočtov SR (pod názvom Rekapitulácia príjmov a výdavkov obcí a rozpočtových organizácií v ich pôsobnosti podľa ekonomického členenia rozpočtovej klasifikácie) sú zozbierané priebežne za roky 2000–2016 na základe zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám, pričom sú agregované za kraje SR (osem krajov), čo odpovedá úrovni NUTS 3. Týmto nadobúda databáza charakter tzv. panelových údajov, kde ide o kombináciu časových radov a prierezových údajov.

Pre účely charakterizovania základných tendencií vo financovaní miestnych samospráv SR počas procesu FD a po ňom je kvantifikovaná FA miestnych samospráv SR a VFI, ktorá reprezentuje transferovú závislosť miestnych samospráv SR. Ako uvádza Asensio (2006) vzťah medzi FA a VFI je inverzný. Zmena vo FA vyvolá paralelnú protichodnú zmenu vo VFI a naopak.

FA miestnych samospráv SR je kvantifikovaná podľa prístupu uvedeného autormi Ribeírom a Jorgom (2015) ako podiel vlastných príjmov (t. j. daňové + nedaňové príjmy) na celkových príjmoch (FA1) a ako podiel daňových príjmov na celkových príjmoch

(FA2). Obrázok o FA miestnych samospráv SR je doplnený ukazovateľom podielu vlastných daňových príjmov (príjmy daní z nehnuteľností a z ostatných miestnych daní) na ich celkových príjmoch (FA3).

Existuje viacero spôsobov kvantifikácie VFI (prehľad prístupov a rozdielov uvádza napr. Aldasoro a Siefertling, 2014, s. 6–8; Eyraud a Lusinyan, 2013, s. 8; Sharma, 2007, s. 4–5; Bird a Tarasov, 2004, s. 83–85). Najčastejšie ide o vyjadrenie podielu transferov centrálnej vlády poskytnutých nižším vládnym úrovňam na výdavkoch nižších vládných úrovni. VFI je možné teda vyjadriť ako tú časť výdavkov, ktorá nie je financovaná z vlastných príjmov nižších vládných úrovni. Pre účely tohto výskumu je uvažovaná práve vyššie uvedená, spravidla najčastejšie uvádzaná definícia VFI. Sharma (2012), ktorý sa problematike VFA (vrátane VFI a VFG) venuje detailne, definoval pre účely správnej kvantifikácie náplň kategórií „transfery“ a „subnacionálne vlastné príjmy“. Za transfery z národnej vládnej úrovne považuje základné granty, spravidla všeobecné nepodmienené, podmienené účelovo viazané granty na zabezpečenie úloh národného významu a zdieľané príjmy, ktoré fungujú ako blokové (všeobecné) granty (tzv. „kvázi dotácie“, podobne ako uvádza Neubauerová, 2003), teda bez cieľového prideľovania len niektorým jednotkám nižších vládných úrovni. Za subnacionálne vlastné príjmy považuje daňové príjmy z daní, ktorých daňová základňa je exkluzívne priradená nižším vládnym úrovňam, nedaňové príjmy z užívateľských poplatkov a zdieľané príjmy, pri ktorých ide o substitúciu devolúcie daňovej právomoci z dôvodu nedostatočnej administratívnej kapacity nižších vládných úrovni.

VFI je v tomto článku kvantifikovaná v súlade s metodológiou uvedenou v (Sharma, 2012) ako podiel transferov centrálnej vlády poskytnutých miestnym samosprávam na výdavkoch miestnych samospráv (VFI1) a pre spresnenie v prípade SR aj ako podiel súčtu transferov centrálnej vlády poskytnutých miestnym samosprávam a podielovej dane „kvázi dotácie“ na výdavkoch miestnych samospráv (VFI2).

Pre vyjadrenie súvislosti medzi FA a VFI je realizovaný panelový test Grangerovej kauzality známy ako Dumitrescuovej-Hurlinov panelový test Grangerovej kauzality (ďalej len DH test). Granger (1969) navrhol test kauzality, ktorý podáva informáciu o možnosti predikovať premennú y na základe znalosti o premennej x obsiahnutej v časových radoch (Hatrák, 2007). Granger vychádza z toho, že aj napriek informáciám o kauzalite vzťahov v ekonomickej teórii je v niektorých prípadoch obtiažne určiť smer kauzality medzi dvoma súvisiacimi premennými, prípadne či existuje medzi nimi spätná väzba (Granger, 1969). Pre panelové údaje uvádzajú Dumitrescuová a Hurlin (2012) do výskumu párový panelový test kauzality, ktorý vychádza z testu Grangerovej kauzality a realizuje sa pre jednotlivé prierezoové jednotky (nulová hypotéza: x neovplyvňuje y v zmysle Grangerovej kauzality). Rovnako ako pôvodný test Grangerovej kauzality aj realizácia DH testu si vyžaduje, aby boli časové rady stacionárne. Pre testovanie stacionarity časových radov v paneloch je možné použiť výber z viacerých testov, ako uvádza napr. Novák (2007). V tomto príspevku je použitý test jednotkového koreňa pre panelové údaje – test Fisherovho typu založený na rozšírenom Dickeyho-Fullerovom teste, (ďalej len Fisherov-ADF test, nulová hypotéza: panelové údaje majú jednotkový koreň),

odporúčaný autormi Maddalam a Wuom (1999). Počet časových oneskorení je pri jednotlivých testoch stanovený s ohľadom na Schwarzovo informačné kritérium.

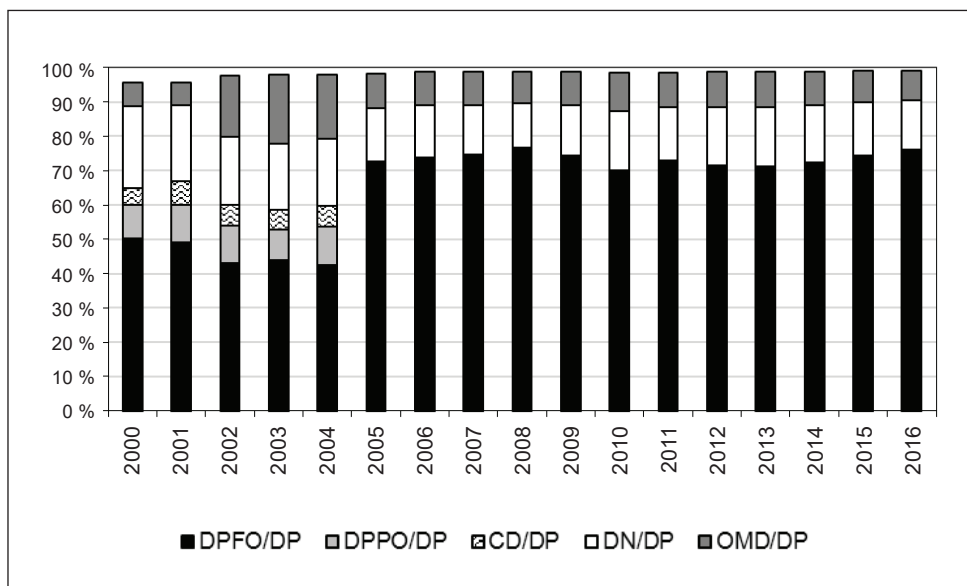
Následne sú kvantifikované krížové korelácie s maximálnym možným časovým oneskorením vzhľadom ku vzorke. Výsledné hodnoty sú hodnoty korelačných koeficientov medzi súčasnými hodnotami prvého časového radu a sukcesívneho predstihu alebo oneskorenia druhého časového radu.

4. Výsledky a diskusia

4.1 Pokles podielu vlastných daňových príjmov na celkových daňových príjmoch miestnych samospráv SR v prospech príjmov z podielových daní

Vlastné daňové príjmy miestnych samospráv SR tvoria príjmy z dane z nehnuteľností a príjmy z ostatných miestnych daní definovaných v zákone č. 582/2004 Z. z. (znenie vid' vyššie), ako sú napr. daň za psa, daň za užívanie verejného priestranstva, atď. Okrem toho je miestnym samosprávam poukazovaný podiel na v súčasnosti jedinej podielovej dani – DPFO (od roku 2005), hoci do roku 2005 bol miestnym samosprávam poukazovaný aj podiel na výnose z daní z príjmov právnických osôb (ďalej len DPPO) a z cestnej dane.

Obrázok 1 | Prehľad vývoja jednotlivých daňových príjmov na celkových daňových príjmoch miestnych samospráv SR v rokoch 2000–2016

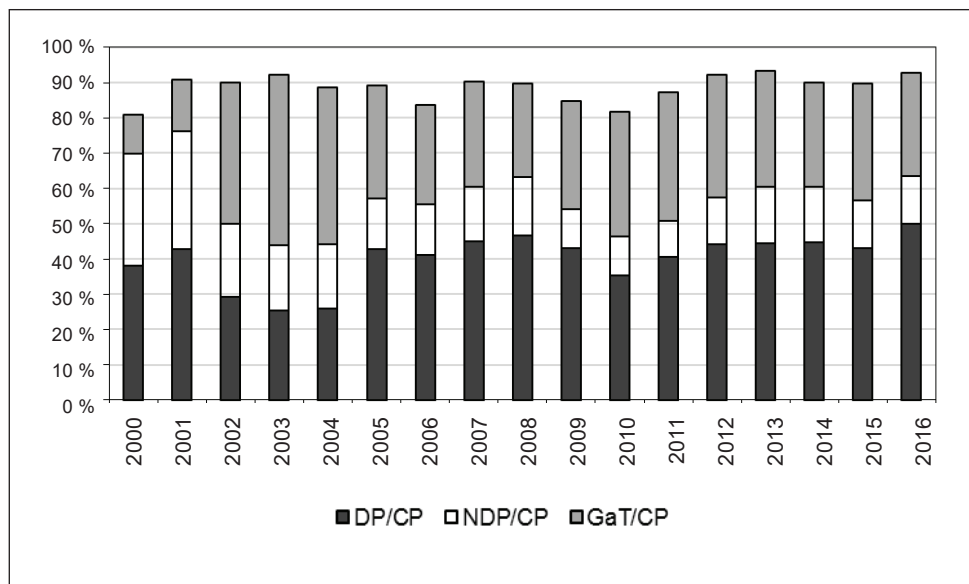

Legenda: DP – celkové daňové príjmy, DPFO – daň z príjmov fyzických osôb, DPPO – daň z príjmov právnických osôb, CD – cestná daň, DN – daň z nehnuteľností, OMD – ostatné miestne dane, neobsahuje daňové príjmy zo sankcií a iné daňové príjmy inde neklasifikované

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov z DataCentra

Podiely na DPFO poukazované obciam pred rokom 2005 boli v porovnaní so stavom po roku 2005 nižšie (cca 30 %), podiel na DPPO cca 3–7% a podiel obcí na cestnej dani tvoril najmenej cca 30% (Čavojec a Sloboda, 2005; Ministerstvo financií SR, 2000–2004). Hlavným kritériom delenia DPFO je počet obyvateľov s trvalým pobytom v miestnej samospráve s ohľadom na určité špecifiká obce, ako napr. veľkostná kategória obce, nadmorská výška, apod. (definované v nariadení vlády SR č. 668/2004 Z. z.). Ako uvádza obrázok 1, to, že najväčší podiel na celkových daňových príjmoch miestnych samospráv SR má DPFO, sa po FD nezmenilo. Navyše, po roku 2005 sa tento príjem stal absolútne dominantným v rozpočtoch miestnych samospráv SR. Táto skutočnosť nepomáha naplniť definíciu a ciele FD, ktoré uvádza napr. Nižňanský a kol. (2014), kde cieľom FD je znížiť kontrolu centrálnej vlády a dosiahnuť vyššiu previazanosť nižších vládnych úrovní s tvorbou a využívaním zdrojov. Vývoj podielu DPFO na celkových daňových príjmoch miestnych samospráv SR vyznieva protikladne s týmito zámermi. Je potrebné ale uviesť, že podľa Podnikateľskej aliance Slovenska (2017), po implementácii FD (rok 2005) nastal najprudší nárast daňových sadzieb miestnej dane z nehnuteľností. V nasledovnom období nastalo spomalenie ich rastu, pričom v krízových rokoch 2008–2011 došlo k poklesu na úroveň z roku 2005. Následne od roku 2012, nastal opätovný nárast a v roku 2017 sa dosiahla úroveň viac ako dva a pol násobku sadzieb z roku 2004.

Obrázok 2 | Prehľad vývoja miery vybraných príjmových položiek miestnych samospráv SR v rokoch 2000–2016

Legenda: DP – daňové príjmy, NDP – nedaňové príjmy, GaT– granty a transfery, CP – celkové príjmy, súčet DP+NDP+GaT nie je 100 %, pretože nie sú zobrazené príjmy z finančných operácií

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov z DataCentra

Ak sa pri príjmoch z podielovej dane vychádza z pohľadu Neubauerovej (2003) o „kvázi dotácii“, potom je zjavné, že závislosť miestnej samosprávy SR na presunoch finančných prostriedkov z centrálnej vládnej úrovne je vysoká. Hoci pri tejto dani nemajú miestne samosprávy SR žiadnu možnosť ovplyvňovať daňovú sadzbu a daňovú základňu, poukazovaný podiel na DPFO je určený na krytie originálnych kompetencií a miestne samosprávy samé rozhodujú o jeho konkrétnom použití, na rozdiel od situácie pri prenesených kompetenciách, ktoré sú financované účelovo viazanými transfermi. Obrázok 2 zobrazuje podiel daňových príjmov, nedaňových príjmov a prijatých grantov a transferov miestnych samospráv SR na ich celkových príjmoch. Je zjavné, že podiel daňových príjmov (z ktorých dominantnú časť tvoria príjmy z podielovej dane – „kvázi dotácie“, viď obrázok 1) a grantov a transferov na celkových príjmoch miestnych samospráv je prevažujúci, čo je v prospech tvrdenia, že miestne samosprávy SR sú transferovo závislé na centrálnej vládnej úrovni.

4.2 Vývoj FA miestnych samospráv SR a VFI

Vývoj FA miestnych samospráv SR a VFI (pozri obrázok 3) naznačuje niekoľko tendencií. FA miestnych samospráv SR kvantifikovaná ako:

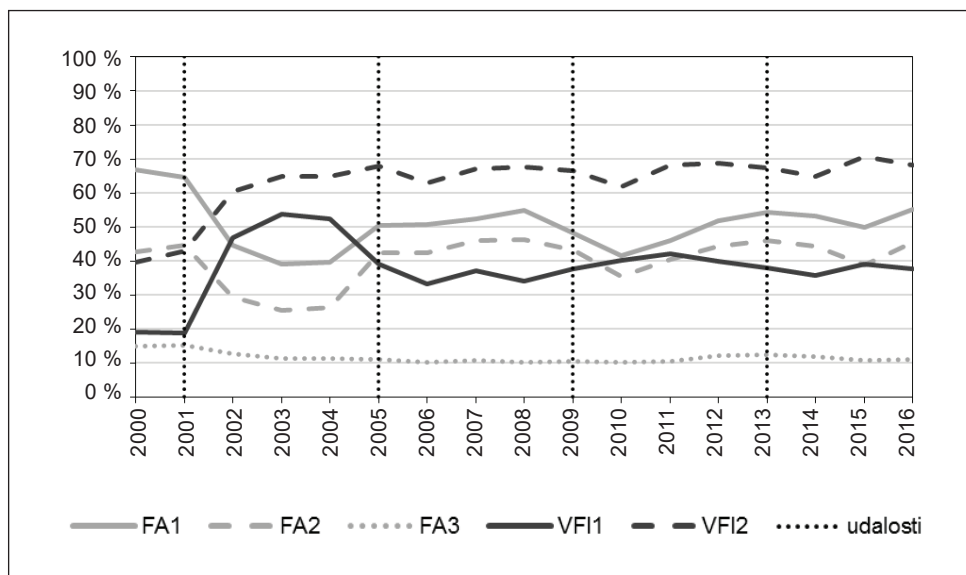
- FA1 (priemer 51 %) citlivo reaguje na zmeny v systéme financovania miestnych samospráv a na vývoj hospodárstva. Prudký pokles badať v roku 2002 kvôli zvýšeniu inej položky príjmov miestnych samospráv, a síce grantov a transferov v dôsledku financovania kompetencií presunutých z centrálnej vládnej úrovne na nižšie stupne samosprávy decentralizačnou dotáciou. Obrat nastal po FD v roku 2005, t. j. po zmene systému financovania územnej samosprávy. FA1 narastá až do roku 2008, po ktorom bol ďalší vývoj poznačený hospodárskou krízou. To predstavovalo výpadky na daniach z príjmov vrátane výpadkov z podielovej dane, čo negatívne ovplyvnilo príjmovú stranu miestnych rozpočtov SR. Nárast sledovaného ukazovateľa badať až v roku 2011, pričom hodnoty dosiahnuté po tomto roku odpovedajú úrovni z obdobia ekonomickej expanzie pred hospodárskou krízou v roku 2009.
- FA2 (priemer 40 %) adekvátne odpovedá vývoju ukazovateľa FA1 z dôvodu, že vývoj nedaňových príjmov v sledovanom období nebol fluktuentný a v podstate reagoval len na rok 2001, keď sa podiel nedaňových príjmov na celkových príjmoch miestnych samospráv znížil z dôvodu nárastu iných príjmových rozpočtových položiek, hoci nedaňové príjmy v absolútnom vyjadrení každoročne rastú. Preto, keď sa FA2 obmedzuje len na tú časť vlastných príjmov, ktoré sú daňového charakteru, je jej vývoj proporčný k vývoju FA1.
- FA3 (priemer 12 %) sa vyvíja najstabilnejšie spomedzi ukazovateľov FA miestnych samospráv SR. Nie je ovplyvnená finančnou krízou, sčasti je redukovaná po roku 2001, opäť v dôsledku výraznejšieho nárastu iných príjmových rozpočtových položiek. Nízka úroveň FA3 predstavuje pre miestne samosprávy zraniteľnosť, ktorá sa ukázala v období hospodárskej krízy. Vtedy výpadky na podielovej dani spôsobili,

že mnohé miestne samosprávy neboli z vlastných dostupných zdrojov schopné plniť všetky svoje úlohy (napr. obce vypínali verejné osvetlenie, aby ušetrili, ako uvádza denník *Pravda* (2011), obce boli „...vo finančnej tiesni už dlhý čas, problémy sa zvýraznili od druhého polroku 2009, teda od prepuknutia krízy...“).

VFI kvantifikovaná ako:

- VFI1 (priemer 38 %) významne narastá v období prechodu kompetencií z centrálnej vládnej úrovne na nižšie vládne úrovne, čo odpovedá stavu financovania presunutých kompetencií decentralizačnou dotáciou, pričom po roku 2005 nastal jeho pokles a následne pomerne stabilný vývoj na úrovni priemeru za celé sledované obdobie.
- VFI2 (priemer 63 %) narastá po roku 2001 z cca 40 % tesne pod úroveň 70 % v roku 2005 a odvtedy sa drží na úrovni okolo 70 % len s malými derogáciami od tohto stavu, napr. v krízovom roku 2010 (62 %), kde reaguje na pokles výnosu z podielovej dane.

Obrázok 3 | Prehľad vývoja miery FA miestnych samospráv SR a VFI v rokoch 2000–2016

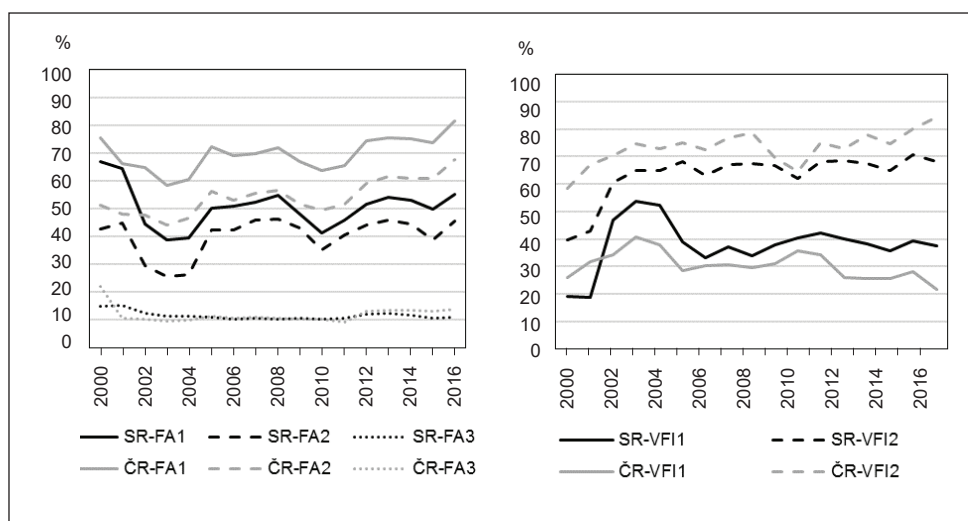
Legenda: udalosti: 2001 – prijatá legislatíva k vzniku regiónov, k presunu kompetencií a ich financovaniu decentralizačnou dotáciou, 2005 – FD, 2009 – hospodárska kríza, 2013 – oživenie ekonomiky

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov z DataCentra

Pre porovnanie jednotlivých ukazovateľov finančnej autonómie a vertikálnej fiškálnej nerovnováhy v SR a Českej republike (ČR) je uvedený obrázok 4. Vývoj ukazovateľov FA miestnych samospráv pre SR a ČR je v sledovanom období podobný, hoci v prípade ČR sú hodnoty FA vyššie pre ukazovateľ FA1 a FA2 a porovnateľné pre FA3. V ČR je náplň podielových daní a vlastných daňových príjmov miestnych samospráv

odlišná od tej v SR. Podielové dane v ČR sú DPFO zo závislej činnosti, DPPO (okrem DPPO platenej obcami) a od roku 2001 aj 70 % DPFO zo samostatnej zárobkovej činnosti a daň z pridanej hodnoty (Provazníková, 2015). Podobne ako v SR, aj v ČR sa jednotlivé podiely na výnosoch z podielových daní v čase menili. Do vlastných daňových príjmov miestnych samospráv ČR patrí daň z nehnuteľností, správne miestne poplatky a iné daňové príjmy a DPPO platená obcami, do roku 2001 aj celá DPFO zo samostatnej zárobkovej činnosti. VFI1 v SR je vyššia ako VFI1 v ČR, a naopak VFI2 v SR je nižšia ako VFI2 v ČR, zrejme v dôsledku vyššieho príjmu miestnych samospráv z podielových daní v ČR v porovnaní zo SR (v SR je priemer podielových daní na daňových príjmoch miestnych samospráv za obdobie rokov 2000–2016 70 %, v ČR 77 %).

Obrázok 4 | Prehľad vývoja miery FA miestnych samospráv a VFI v SR a ČR v rokoch 2000–2016

Zdroj: vlastné prepočty, údaje – DataCentrum (pre SR), Ministerstvo financií ČR (pre ČR)

4.3 Grangerova kauzalita a korelácia medzi FA a VFI

Z charakteru ukazovateľov FA a VFI vyplýva, že medzi nimi existuje určitý vzťah, pričom sa predpokladá, že tento vzťah je negatívny. Ak centrálna vládna úroveň presúva na nižšiu vládnu úroveň granty a transfery, zvýšia sa celkové príjmy v absolútnom vyjadrení a zníži sa podiel ostatných príjmov na celkových príjmoch. V prípade „kvázi dotácie“ je uvedený predpoklad narušený a tento vzťah nadobúda pozitívny vzťah. Prostredníctvom párového DH testu Grangerovej kauzality je skúmané, či medzi premennými existuje súvislosť a následne je prostredníctvom krížových korelácií skúmané, či ide o vzťah pozitívny alebo negatívny a či sú dôležité časové posuny. Tabuľka 1 uvádza výsledky DH testu Grangerovej kauzality a tabuľka 2 výsledky korelačnej analýzy.

Tabuľka 1 | Výsledky párového DH testu Grangerovej kauzality medzi FA miestnych samospráv SR a VFI v rôznom vyjadrení

FA1		FA2		FA3	
	p-hodnota		p-hodnota		p-hodnota
FA1 → VFI1	0,0076	FA2 → VFI1	0,0018	FA3 → VFI1	0,0513^a
VFI1 → FA1	0,5178	VFI1 → FA2	0,0000	VFI1 → FA3	0,5170
FA1 → VFI2	0,2260	FA2 → VFI2	0,3333	FA3 → VFI2	0,0178
VFI2 → FA1	0,1274	VFI2 → FA2	0,0000	VFI2 → FA3	0,8236

Poznámka: Podľa predbežných výpočtov Fisherov-ADF test zamietol nulovú hypotézu. Prítomnosť Grangerovej kauzality je zvýraznená. p-hodnota zaokrúhlene odpovedá hladine významnosti 0,05.

Zdroj: vlastné prepočty

Tabuľka 2 | Krížové korelácie medzi FA miestnych samospráv SR a VFI v rôznom vyjadrení

posun	FA1 → VFI1	FA2 → VFI1	VFI1 → FA2	VFI2 → FA2	FA3 → VFI1	FA3 → VFI2
T-4	0,3260	0,2088	0,4425 (*)	0,3837	0,1921	-0,0102
T-3	0,4863 (**)	0,2093	0,6996 (***)	0,7175 (***)	0,4773 (**)	-0,0124
T-2	0,2642	-0,0109	0,4403 (*)	0,6918 (***)	0,4433 (*)	-0,1096
T-1	-0,4760 (**)	-0,4540 (*)	-0,2005	0,2804	-0,1190	-0,4882 (**)
T	-0,9308 (***)	-0,7074 (***)	-0,7074 (***)	-0,0194	-0,5851 (**)	-0,8465 (***)
T+1	-0,3762	-0,2005	-0,4540 (*)	-0,0944	-0,4171 (*)	-0,5784 (**)
T+2	0,2435	0,4403 (*)	-0,0109	0,0069	-0,1203	-0,1686
T+3	0,4633 (*)	0,6996 (***)	0,2093	0,0050	-0,0866	-0,0372
T+4	0,3171	0,4425 (*)	0,2088	0,0051	-0,1260	0,0429

Poznámka: Testované na maximálny možný počet časových oneskorení, štatisticky významné na hladine významnosti 0,01 (***) a 0,05 (**) a 0,1 (*). T je časové obdobie (rok).

Zdroj: vlastné prepočty

Vzťah medzi FA1 a VFI1 je v súlade s predpokladom negatívny v súbežnom období. Ak rastie podiel vlastných príjmov miestnych samospráv SR na ich celkových príjmov, podiel transferov na výdavkoch klesá, čo znamená, že miestne samosprávy financujú

svoje úlohy finančným prostriedkami získanými inak ako prijatím transferov. Je potrebné brať do úvahy aj to, že môže ísť o zvýšenie výnosu z podielovej dane.

Vzťah medzi FA2 a VF11 je v súbežnom období negatívny v súlade s predpokladom, pričom ide o podobnú situáciu ako v prípade ukazovateľov FA1 a VF11. V prípade miestnych samospráv SR a prebiehajúcich reformných krokov nastáva aj významný dodatočný efekt v období T+3 (keď je FA2 oneskorené za VF11 o tri časové obdobia). Tzn., že FA2 reaguje na zvýšenie VFI kladne. Rast VF11 poukazuje na potrebu presunu vyššieho množstva finančných prostriedkov na miestne samosprávy, a ako sa aj v SR stalo, centrálna vládna úroveň môže reagovať zvýšením presunu výnosov z podielovej dane. V SR sa v období rokov 2002–2004 financovali kompetencie prenesené na miestne samosprávy decentralizačnou dotáciou, následne po roku 2005 (po troch časových obdobiach) sa príjmy miestnych samospráv z podielových daní zvýšili medziročne skokom o cca 20 % (pozri napr. obrázok 1). Podobná situácia nastala v krízovom a pokrízovom období, ktoré prinieslo výpadky na dani z príjmov (roky 2009–2010). Podiel prijatých transferov na výdavkoch miestnych samospráv v tomto období (pozri napr. obrázok 3) vzrástol. Nárast transferov bol ovplyvnený aj podpísaním memoranda medzi vládou a Združením miest a obcí SR (Memorandum o spolupráci pri riešení dopadov finančnej a hospodárskej krízy medzi vládou SR a ZMOS zo dňa 13. 2. 2009), v ktorom sa vláda SR zaviazala prijať mechanizmy na dofinancovanie finančného dopadu vtedy prijatých opatrení na rozpočty obcí na základe princípu solidarity a subsidiarity (Úrad vlády SR, 2009). V roku 2013, po oživení ekonomiky SR, výnosy z podielovej dane opäť rástli, čo zrejme zosilňuje pozorovaný jav (pozitívnu koreláciu medzi FA2 a VF11 v T + 3).

Vzťah medzi VF12 a FA2 je pozitívny a potvrdzuje hypotézu o narušení predpokladu negatívnej korelácie medzi FA a VFI. Ako uvádza tabuľka 2, pozitívny charakter korelačného koeficientu badať v prípade, keď VF12 predbieha FA2 o 2, resp. 3, časové obdobia (T – 2 a T – 3). Rast VF12 vyvolá nárast FA2 s určitým odstupom. V tomto prípade je možné použiť obdobné argumenty ako v prípade pozitívnej korelácie FA1 a VF12 v T + 3 kvôli mimoriadnemu zvýšeniu podielu prijatých transferov na výdavkoch miestnych samospráv SR v období rokov 2002–2004 (pozri obrázok 3). V tomto období VF12 rastie a je akýmsi „protipólom“ FA2. Následne po roku 2005 sa VF12 udržiava na stabilnej úrovni cca 70 % (a je prirodzene citlivý na výkyvy vo výnose z podielovej dane v krízovom a pokrízovom období), pričom FA2 po roku 2005 významne narastá a v ďalšom období sa vyvíja s ohľadom na už spomínané výkyvy vo výnose z podielovej dane.

Vzťah medzi FA3 a VF11 je v súlade s predpokladmi negatívny, podobne, ako vzťah medzi FA3 a VF12. Ak rastie podiel vlastných daňových príjmov na celkových príjmoch miestnych samospráv SR, klesá transferová závislosť miestnych samospráv na centrálnej vládnej úrovni a znižuje sa VFI. Pri tomto priaznivom vývoji môžu miestne samosprávy realizovať väčšie množstvo výdavkov, čím sa znižuje podiel prijatých transferov na celkových výdavkoch. Hrozbou z pohľadu obyvateľov je zvyšovanie miestnych daní.

Štatisticky významné efekty s oneskorením časových období sa vyskytujú aj v prípade vzťahu FA1 a VF11 (T – 3, T + 3) a vzťahu FA3 a VF11 (T – 3). To v podstate odpovedá vlnám reforiem verejného sektora a verejných financií v SR.

Záver

S implementovaním FD sa zvyčajne spája následný rast FA nižších vládnych úrovní. V SR je v súvislosti s vysokou úrovňou VFI rast FA miestnych samospráv len formálny, čo je spôsobené štruktúrou príjmov miestnych samospráv. Dominantné postavenie medzi daňovými príjmami má podielová daň, ktorú možno považovať za „kvázi dotáciu“. Ďalším významným zdrojom príjmov sú transfery z centrálnej vládnej úrovne. Úroveň finančnej autonómie miestnych samospráv a vertikálnej fiškálnej nerovnováhy v SR je ovplyvnená nízkou výkonnosťou miestnych samospráv v získavaní zdrojov. Stav v podstate odpovedá tomu, čo je v literatúre označované ako daňová centralizácia a výdavková decentralizácia. Vysoká transferová závislosť miestnych samospráv SR, meraná ako VFI, preto súvisí s formálnosťou rastu FA. Dumitrescuovej-Hurlinovej panelový test Grangerovej kauzality potvrdil vzťah príčiny-následku medzi FA a VFI a korelačná analýza potvrdila očakávaný negatívny vzťah medzi týmito premennými v súbežnom období. Hodnoty ukazovateľov krížových korelácií odhalili pozitívne korelácie s oneskorením, resp. predbiehaním, o tri roky. To odpovedá určitým systémovým zmenám vo financovaní miestnych samospráv SR (reformy verejnej správy a verejných financií v SR) a prítomnosti vplyvu ekonomických faktorov, ako hospodárska kríza a oživenie ekonomiky SR.

Literatúra

- Aldasoro, I., Sieferling, M. (2014). *Vertical Fiscal Imbalances and the Accumulation of Government Debt*. IMF Statistic Department. Working Paper WP/14/209. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14209.pdf>
- Aristovnik, A. (2012). Fiscal Decentralization in Eastern Europe: Trends and Selected Issues. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 37, 5–22.
- Asensio, M. A. (2006). Local Government Organization and Finance: Argentina, in Shah, A., ed., *Local Governance in Developing Countries: Public Sector Governance and Accountability Series*. Washington, DC: World Bank, pp. 347–379.
- Bánociová, A. (2014). *Ekonomické súvislosti daňových únikov pri DPH*. Košice: Technická univerzita v Košiciach. ISBN 978-80-553-1460-0.
- Beer-Tóth, K. (2007). *Local Financial Autonomy in Theory and Practice: The Impact of Fiscal Decentralisation in Hungary* (Dizertačná práca). University of Fribourg, Switzerland, Faculty of Economics and Social Sciences.
- Berčík, P. (1998). *Financovanie miestnych samospráv v Slovenskej republike. Dokumentácia vývoja od roku 1991*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta UMB. ISBN 80-8055-109-X.
- Bird, R. M., Tarasov, A. T. (2004). Closing the Gap Fiscal Imbalances and Intergovernmental Transfers in Developed Federations. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 22(1), 77–102, <https://doi.org/10.1068/c0328>
- Boadway, R. (2005). The Vertical Gap: Conceptions and Misconceptions, in Lazar, H., ed., *Canadian Fiscal Arrangements: What Works, What Might Work Better*. Montreal and Kingston: McGill-Queen's Press, pp. 51–80.
- Boadway, R., Tremblay, J. (2006). A Theory of Fiscal Imbalance. *Finanz Archiv*, 62(1), 1–27, <https://doi.org/10.1628/001522106776667004>

- Bodman, P., Ford, K., Gole, T., Hodge, A. (2009). *What Drives Fiscal Decentralization?* UQ Macroeconomics Research Group (MRG@UQ). Discussion Paper No.30. Dostupné z: www.uq.edu.au/economics/mrg/3009.pdf
- Boex, J., Martinez-Vazquez, J., Timofeev, A. (2004). *Subnational Government Structure and Intergovernmental Fiscal Relations: An Overlooked Dimension of Decentralization*. Georgia State University. Working Paper No. 04-01. Dostupné z: <https://icepp.gsu.edu/files/2015/03/ispwp0401.pdf>
- Bordignon, M., Gamalerio, M., Turati, G. (2013). *Decentralization, Vertical Fiscal Imbalance and Political Selection*. CESifo. Working Paper Series 4459. Dostupné z: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/89765/1/cesifo_wp4459.pdf
- Buchanan, J. M. (1965). An Economic Theory of Clubs. *Economica*, 32(125), 1–14, <https://doi.org/10.2307/2552442>
- Cevik, S. (2014). *Fragmentation and Vertical Fiscal Imbalances: Lessons from Moldova*. International Monetary Fund. IMF Working Papers, WP/14/233, <https://doi.org/10.5089/9781498313414.001>. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14233.pdf>
- Čavojec, J., Sloboda, D. (2005). *Fiškálna decentralizácia a obce*. Bratislava: Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika. Dostupné z: http://www.konzervativizmus.sk/upload/pdf/fisk_dec.pdf
- Čerňenko, T., Harvan, P., Kubala, J. (2017). *Skrytý poklad v samospráve: Alternatívne možnosti sústredenia výkonu správy v samosprávach*. Bratislava: Inštitút finančnej politiky (MF SR) a Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja (NHF EU v Bratislave). Dostupné z: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11457>
- DataCentrum (rôzne roky). *Rekapitulácia príjmov a výdavkov obcí a rozpočtových organizácií v ich pôsobnosti podľa ekonomického členenia rozpočtovej klasifikácie*. Bratislava: DataCentrum.
- Dumitrescu, E. I., Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in Heterogeneous Panels. *Economic Modelling*, 29(4), 1450–1460, <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2012.02.014>
- Ebel, R. D., Yilmaz, S. (2002). *Concept of Fiscal Decentralization at Worldwide Overview*. Washington, DC: World Bank. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/716861468781761314/Concept-of-fiscal-decentralization-and-worldwide-overview>
- Eyraud, L., Lusinyan, L. (2013). Vertical Fiscal Imbalances and Fiscal Performance in Advanced Economies. *Journal of Monetary Economics*, 60(5), 571–87, <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2013.04.012>
- Granger, C. W. J. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods. *Econometrica*, 37(3), 424–438, <https://doi.org/10.2307/1912791>
- Hamilton, D. K. (1999). *Governing Metropolitan Areas: Response to Growth and Change*. New York: Garland Publishing.
- Hart, T., Welham, B. (2016). *Fiscal Decentralisation: A Public Financial Management Introductory Guide*. London: Overseas Development Institute.
- Hatrák, M. (2007). *Ekonometria*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-150-7.
- Jackson, J. M., Brown, C. V. (2003). *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Eurolex Bohemia – edície ekonomie. ISBN 80-86432-09-2.
- Jílek, M. (2008). *Fiskální decentralizace, teorie a empirie*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-355-3.

- Klimovský, D. (2009). O možných riešeniach fragmentovanej lokálnej sídelnej štruktúry (Inšpirácia pre Slovensko). *Acta Politologica*, 1(2), 182–213.
- Maddala, G. S., Wu, S. (1999). A Comparative Study of Unit Root Tests with Panel Data and A New Simple Test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(s1), 631–652, <https://doi.org/10.1111/1468-0084.0610s1631>
- Maličká, L. (2017). *Vybrané aspekty financií územných samospráv*. Košice: Technická univerzita v Košiciach. ISBN 978-80-553-2821-8.
- Martinez-Vazquez, J. (2008). Revenue Assignments in the Practice of Fiscal Decentralization, in Bosch, N., Duran, J. M., eds., *Fiscal Federalism and Political Decentralization: Lessons from Spain, Germany, and Canada*. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 27–55, <https://doi.org/10.4337/9781848442719.00010>
- Ministerstvo financí ČR (2000–2016). *Státní rozpočet: Státní závěrečný účet ČR*. Praha: Ministerstvo financí ČR. Dostupné z: www.mfcr.cz
- Ministerstvo financií SR (2000–2004). *Štátne výkazníctvo: Štátny záverečný účet SR*. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné z: www.mfsr.sk
- Morvay, K. a kolektív (2010). *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 9788071441779.
- Morvay, K. a kolektív (2014). *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2013 a výhľad do roku 2015*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-224-0.
- Musgrave, R. (1959). *The Theory of Public Finance, A Study in Public Economy*. New York: McGraw-Hill.
- Neubauerová, E. (2003). *Finančné aspekty decentralizácie verejnej správy*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm. ISBN 80-225-1711-9.
- Nižňanský, V., Cibáková, V., Hamalová, M. (2014). *Tretia etapa decentralizácie verejnej správy na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-8168-138-7.
- Novák, P. (2007). Analýza panelových dat. *Acta Oeconomica Pragensia*, 15(1), 70–78, <https://doi.org/10.18267/j.aop.40>
- Oates, W. E. (1972). *Fiscal Federalism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Oates, W. E. (1999). An Essay on Fiscal Federalism. *Journal of Economic Literature*, 37(3), 1120–1149, <https://doi.org/10.1257/jel.37.3.1120>
- OECD (1999). *Taxing Powers of State and Local Government*. Organization for Economic Cooperation and Development. Paris Tax Policy Studies No.1, <https://doi.org/10.1787/9789264174030-en>
- Podnikateľská aliancia Slovenska (2017). *Dane z nehnuteľností sa zvyšovali najmä v Bratislave, poplatok za miestny rozvoj aj v Skalici*. [Cit. 2017-19-01] Dostupné z: <http://alianciapas.sk/tag/dane-z-nehnutelnosti/>
- Pravda (2011). *Slovensko žije v tme, samosprávy šetria*. (2011, November 01). [Cit. 2017-29-10] Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/172238-slovensko-zije-v-tme-samospravy-setria/>
- Provazníková, R. (2015). *Financování měst, obcí a regionů: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5608-0.
- Prud'homme, R. (1994). *On the Dangers of Decentralization*. World Bank. Policy Research Working Paper 1252. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/218141468739288067/On-the-dangers-of-decentralization>

- Ribeiro, N. A. B., Jorge, S. M. F. (2015). Political-Ideological Circumstances and Local Authorities' Debt: Evidence from Portuguese Municipalities. *Contemporary Economics*, 9(2), 155–170, <https://doi.org/10.5709/ce.1897-9254.164>
- Rodríguez-Pose, A., Gill, N. (2003). The Global Trend Towards Devolution and its Implications. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 21(3), 333–351, <https://doi.org/10.1068/c0235>
- Sharma, C. K. (2007). *Rescuing the Concept of Vertical Fiscal Imbalance*. Munich Personal RePEc Archive. MPRA Paper No. 39343. Dostupné z: <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/39343/>
- Sharma, C. K. (2012). Beyond Gaps and Imbalances: Restructuring the Debate on Intergovernmental Fiscal Relations. *Public Administration – an International Quarterly*, 90(1), 99–128, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2011.01947.x>
- Sow, M., Razafimahefa, I. (2017). *Fiscal Decentralization and Fiscal Policy Performance*. International Monetary Fund. IMF Working Papers, WP/17/64, <https://doi.org/10.5089/9781475588606.001>. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/03/24/Fiscal-Decentralization-and-Fiscal-Policy-Performance-44759>
- Štatistický úrad SR (2016a). *DataCube: Demografia a sociálne štatistiky, Obyvateľstvo*. Bratislava: Štatistický úrad SR. Dostupné z: <http://datacube.statistics.sk>
- Štatistický úrad SR (2016b). *StatDat: Veľkostné skupiny obcí*. Bratislava: Štatistický úrad SR. Dostupné z: <http://statdat.statistics.sk>
- Tanzi, V. (1996). *Fiscal Federalism and Decentralization: A Review of Some Efficiency and Macroeconomic Aspects*, in Proceedings of the World Bank Conference on Development Economics, 1995. Washington DC: World Bank, pp. 215–316.
- Tanzi, V. (2000). *On Fiscal Federalism: Issues to Worry About*. Prednáška na konferencii World Bank Conference on Fiscal Decentralization, Washington DC.
- Thurzo, A. (ed.) (1999). *Národné fórum k fiskálnej decentralizácii: Možnosti a predpoklady fiskálnej decentralizácie v Slovenskej republike*. Washington, DC: Iniciatíva pre fiskálnu decentralizáciu v strednej a východnej Európe.
- Treisman, D. (2007). *The Architecture of Government: Rethinking Political Decentralization*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0521693820.
- Tullock, G. (1969). Federalism: Problem of Scale. *Public Choice*, 6(1), 19–29, <https://doi.org/10.1007/bf01718575>
- Úrad vlády SR (2001). *Koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy*. Bratislava: Úrad vlády SR. Dostupné z: www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-62227
- Úrad vlády SR (2009). *Memorandum o spolupráci pri riešení dopadov finančnej a hospodárskej krízy medzi vládou SR a ZMOS*. Bratislava: Úrad vlády SR. Dostupné z: <http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/13565/memorandum-o-spolupraci-pri-rieseni-dopadov-financnej-a-hospodarskej-krizy-medzi-vladou-sr-a-zmos.html>
- Yesigat, Z. (2016). Subnational Fiscal Autonomy in a Developmental State: The Case of Ethiopia. *Beijing Law Review*, 7(1), 42–50, <https://doi.org/10.4236/blr.2016.71005>